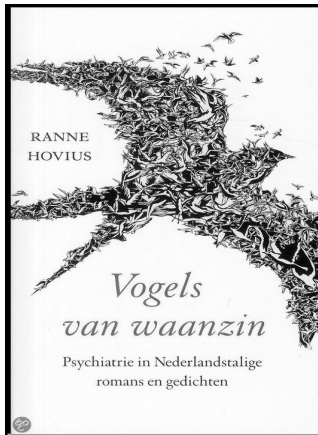

LITERATUUR EN FILM BESPREKINGEN

Vogels van waanzin

door **Godelieve van Zijl**

Hovius, Rianne, *"Vogels van waanzin"*, *Psychiatrie in Nederlandstalige romans en gedichten*, 2015, Uitgeverij Nieuwezijds, Amsterdam, IBSN 9789057124457, prijs € 19,95 IBSN e-book 9789057124457 prijs € 9,99

Om maar meteen met de deur in huis te vallen: houdt u van goede literatuur en draagt u de psychiatrie een warm hart toe, dan zou ik snel het nieuwste boek van Ranne Hovius aanschaffen. In heldere taal schrijft zij over de nog korte geschiedenis van de psychiatrie (van 1800 tot heden). Zij verbindt dit op verschillende wijzen met "waanzinnige" romanfiguren van allerlei bekende schrijvers, van psychiaters die prachtige casussen hebben verwerkt in romanvorm en van ervaringsdeskundigen die zelf de pen ter hand hebben genomen. Hoofdstukken worden gelardeerd met fijnzinnige, humoristische of aangrijpende gedichten. Ik citeer er eentje (pagina 72) :

Voor Jan Arends

Voor mij
Is angst
een
ziekte

daardoor
ben ik
nergens
bang voor

maar wel
bijna
overal ziek van

-Ingmar Hytze (1970)

Rianne Hovius, journaliste, psychologe en auteur van het eerder gepubliceerde boek "De eenzaamheid van de waanzin" heeft een nieuw rijkgeschakeerd boek geschreven, "Vogels van waanzin", waarin ze waanzin of gekte, genialiteit, psychiatrische stoornissen op verschillende manieren vervaecht met Nederlandse literatuur. Enerzijds vertelt ze over de grondgedachten die er vanaf 1800 tot op heden over de psychiatrie bestonden / bestaan, afgewisseld met prachtige voorbeelden van patiënten, die opgenomen waren, wel of niet geschreven door hen zelf of hun behandelaren. Anderzijds laat ze aan de hand van romanfiguren bekende Nederlandse schrijvers zien dat er veel "gekke" bij deze schrijvers te ontdekken valt. Fundamentele vragen over een mogelijk verband tussen waanzin en creativiteit blijven niet uit.

Je zou er bijna toe geneigd zijn deze vraag met "ja" te beantwoorden, als je de voorbeelden leest over de schrijvers zoals: Gerrit Achterberg, Willem Bilderdijk, Peter Buwalda, Hugo Claus, Hella Haasse, Willem Fredrik Hermans, Myrthte van der Meer, Harry Mulisch, Gerard Reve, Simon Vestdijk, Rogi Wieg en nog vele anderen.

Toevallig las ik vorige week in de NRC over een IJslands onderzoek (Gek of geniaal, juni...) die de gedachte lijkt te bevestigen dat de scheidslijn tussen gek en geniaal soms heel dun is. Creatieve aanleg en het optreden van psychoses hebben deels dezelfde genetische wortels.

Ik vind het boek heel inspirerend omdat, vanwege de specifieke invalshoek, de schrijfster bij mij een acute "graagte" oproept om de genoemde boeken weer eens ter hand te nemen. Omdat zij ook met bevoegenheid schrijft over de ontwikkelingen binnen de psychiatrie is het een soort twee in één boek geworden. Ik krijg door haar boek levendige herinneringen aan mijn eigen carrière als SPV binnen de psychiatrie. Hovius schrijft over de radeloze Machteld, betoverd door een heks, over het ontstaan van noodlot ideeën, degeneratie processen, de histerie, de invloed van Freud, weg met de etiketten, de DSM III, de neurotransmitters, de chemie van de hersenen en ga zo maar door. Een mooie historische blik.

Zelf dacht ik aan mijn eerste ervaringen als leerling verpleegkundige op een gemengde afdeling neurologie en psychiatrie. De eerste kruik die een manische mevrouw naar mijn hoofd slingerde, de sluimerkuren, de nare elektroshocks, de "hysterische" Olga, die na een jaar stilzwijgend op zaal 3 te hebben gelegen, ineens op een ochtend begon te praten. Toen waren wij sprakeloos. Ook de talrijke, opeenvolgende therapeutische behandelingen waaraan iedereen zich keer op keer vol overgave op stortte. Na de sluimerkuren, kwam de psychoanalytische bank, de Rogeriaanse bespiegelingen, de gedragstherapie, Gestalt, Pesso, intergenerationele therapie, RET, de vrouwenhulpverlening en het multiculturele interview (ik noem er maar enkele) en nu dan vooral de cognitieve gedragstherapie. U begrijpt: alles is tijdelijk en betrekkelijk. Sommige pillen zijn echt verbeterend en de elektroshocks zijn minder vreselijk, maar er is nog veel te vaak sprake van geheugenverlies, daarentegen vind ik de EMDR heerlijk om te doen en absoluut snel heilzaam werkend. De FACT teams zijn succesvol, de mindfulness raakt al weer wat op zijn retour nu de ziektekosten verzekeringen hun financiële greep versterken. Er valt nog heel veel meer boeiends uit dit mooie boek te halen. De titel lijkt ontleend aan: "Vogel van waanzin" van Gerrit Achterberg (1905-1962).

"Psychiaters, rare vogels zijn het", zei mijn tante altijd. Ach, laten we schrijven aanmoedigen, patiënt, psychiater, psycholoog, SPV, of u, schrijf vooral en lees. Een beetje gek, wat geeft het. De psychiatrie is nog lang niet uitontwikkeld.

(Film)besprekingen

Door **Gerrie Hendriks**, SPV GGZ Ingeest Amsterdam

Vogelvanger

Beeldessays over suïcide en preventie, Groepstentoonstelling in het Uitvaartmuseum tot zover in Amsterdam 25 juni tot 4 oktober 2015

Vogelvanger is een kleine tentoonstelling, bedoeld als wake up call voor het stijgende aantal suïcides. De tentoonstelling werd op 24 juni geopend door minister Schippers die de komende 4 jaar 3.2 miljoen euro beschikbaar stelt voor onderzoek en preventie.

Er is al langer aandacht voor het stijgende aantal suïcides. De Amsterdamse GGD heeft sinds 2011 een suïcidepreventie project met 4 pijlers: gatekeepertrainingen, nazorg suïcidepogers, monitoren risicovolle locaties en ondersteuning nabestaande. Landelijk is er 113 online met een 24 uren telefonische en online bereikbaarheid en trainingen. Met deze tentoonstelling brengen kunstenaars suïcide onder de aandacht, dan staat het echt op de kaart.

De tentoonstelling bestaat uit 4 onderdelen.

Kunstenaar *Mienbert Gozewijn van Soest* laat een fotocollectie zien van mensen die gered worden van zelfmoord. Het zijn Amerikaanse persfoto's uit de periode 1930-1980. Allemaal zwart wit foto's, soms akelig realistisch.

Ontwerper *Richard Sluijs* verzamelde in nationale en internationale nieuwsmedia artikelen van 300 suïcides die het gevolg zijn van de crisis. Hij omschreef ze in bidprentjes en heeft ze gebundeld in een prachtig vormgegeven boek: *The Complete lexicon* waarmee hij een gouden European Design Award won voor het best vormgegeven boek.

Jasper Bruijns laat een korte film zien over eenzaamheid. *Welterusten* heet de film, maar hoe schrijnend als nooit iemand dat tegen je zegt. We horen een vrijwilliger van de telefonische hulpdienst *Sensor* in gesprek met een vrouw die vooral eenzaam is terwijl we naar beelden kijken die verlatenheid symboliseren.

De Belgische fotograaf *Gert Jochems* brengt het hoge aantal suïcides in West Vlaanderen onder de aandacht waarvoor in België weinig aandacht is. West Vlaanderen telt een van de hoogste zelfmoordcijfers onder jongeren in Europa. In 2014 hebben onbekenden een monument opgericht door 400 witte stenen van de bouwmarkt in een weiland te plaatsen, symbool voor de 400 suïcides onder jongeren in de regio vanaf 2000.

Een sombere maar indrukwekkende tentoonstelling die suïcide en de verontrustende stijging van het aantal suïcides vanuit het kunstenaarsperspectief onder de aandacht brengt.

Charlie's Country

Regie: Rolf de Heer

Vanaf eind mei 2015 in de Nederlandse bioscoop

David Gulpilli, die de hoofdrol speelt en vrijwel voortdurend in beeld is, speelt ook in *Tracker*, een eerdere film van de Australische regisseur van Nederlandse afkomst, Rolf de Heer.

Deze speelfilm is gemaakt als een documentaire. Het verhaal dat wordt verteld is het verhaal van de acteur David Gulpilli. De film is gebaseerd op zijn ideeën en gaat over de gevolgen van de koloniale onderdrukking van de Aboriginals in Australië.

Wij zien de inperking door de overheid van de Aboriginalgemeenschap waar Charlie, de hoofdpersoon, deel van uitmaakt. Maar we zien ook de zelfvernietiging door drank en drugs.

Houdt Charlie zich eerst afzijdig van drank en drugs en staat hij op goede voet met de plaatselijke politie, later past hij zich steeds minder aan als hij meer en meer wordt ingeperkt. Zijn jachtbuit wordt afgenomen en zijn jachtgeweer wordt in beslag genomen, omdat hij geen vergunning heeft.

De verhouding met de politie en de Aboriginalsgemeenschap wordt steeds slechter en grimmiger. Charlie trekt zich terug in de natuur en wil gaan leven zoals de Aboriginals oorspronkelijk leefden maar ook dat lukt hem niet meer. Hij zit gevangen tussen twee culturen en raakt aan lager wal, zoals de acteur zelf ook aan lager wal raakte.

Een film over een man tussen twee culturen, oprecht in beeld gebracht maar wat de zoektocht heeft opgeleverd blijft onduidelijk.

The Dark Horse

Regie: James Napier Robertson

Vanaf mei 2015 in de Nederlandse bioscoop.

Wij zien een zware, slecht verzorgde, getinte man in gesprek met zijn psychiater over zijn ontslag. "Er moet iemand voor je zorgen Genesis zegt de psychiater, neem je medicijnen en zoek een doel". The Dark Horse is een film gebaseerd op een waar gebeurd verhaal over Genesis Potini, een Maori die lijdt aan ernstige psychiatrische stoornis maar ook een begaafd schaker is. In de recensies wordt er over een bipolaire stoornis gesproken maar het zou zo maar een schizo-affectieve stoornis kunnen zijn. Hij gaat met ontslag na een lange psychiatrische opname en wordt toevertrouwd aan de zorg van zijn broer Akiri omdat er niemand anders is. Akiri is lid van een motorbende en woont samen met zijn bijna 15-jarige zoon. Er is geen sprake van zorg maar van armoede, geweld, drank en drugs. Er is letterlijk geen plaats voor Genesis.

Genesis heeft begrepen dat hij een doel nodig heeft en vindt dat bij de schaakclub: de Eastern Knights Club. Een schaakclub voor kansarme jongeren voornamelijk van Maori afkomst. Hij moet vooroordelen overwinnen en vernedering doorstaan maar hij is gedreven en gepassioneerd en het lukt hem het vertrouwen te winnen.

Een grappige scene ontstaat wanneer zijn neefje vraagt waar hij al die tijd is geweest, en hij een *geweldig psychotisch verhaal* over zijn "reis" vertelt.

Het is een prachtige film, goed geacteerd, een ontroerend drama waarin sociale thema's als achterstelling, maatschappelijke uitstoting, kindermishandeling, gezinsproblemen en criminaliteit voorkomen maar die desondanks geloofwaardig blijft en geen moment sentimenteel wordt.

De film dankt zijn geloofwaardigheid mede aan de goede acteerprestaties van de acteurs o.a. Cliff Curtis die 30 kg aankwam voor deze rol. Het zijn echte of gewezen benedeleden die meespelen. Op verzoek van de regisseur plaatste het arbeidsbureau een advertentie: gezocht: benedeleden, strafblad en tatoeages strekken tot aanbeveling. Zo snijdt het mes aan twee kanten, wie weet zien we ze nog terug in andere films.

Op het Rotterdamse filmfestival won de film de publieksprijs.

Genesis Potini stierf in 2011, een jaar nadat de regisseur hem had ontmoet, de leden van de Eastern Knights club zijn allemaal redelijk terecht gekomen en de club bestaat nog steeds als schaakclub.